

Sylwester Józefiak

Z DOŚWIADCZEŃ KSZTAŁTOWANIA SPRAWNOŚCI MÓWIENIA
W EKSPERYMENTALNYM NAUCZANIU JĘZYKA ROSYJSKIEGO
W KLASIE VII SZKOŁY PODSTAWOWEJ

Niniejszy artykuł zawiera omówienie przebiegu i wyników eksperymentu dydaktycznego przeprowadzonego przez nas w roku szkolnym 1986/87 w klasie siódmej Szkoły Podstawowej Nr 35 w Krakowie (Szkoła-laboratorium WSP). Celem eksperymentu była optymalizacja kształtowania umiejętności mówienia uczniów w zakresie mowy monologicznej i dialogowej.

Eksperyment nasz stanowił kontynuację nauczania eksperymentalnego prowadzonego w klasie V i VI przez Dorotę Dziewanowską, w oparciu o założenia metody reproduktywno-kreatywnej¹. W klasie V nauczanie eksperymentalne odbywało się w oparciu o podręcznik eksperymentalny dla klasy V, opracowany przez D. Dziewanowską i J. Szczęśniak². W klasie VI stosowano obowiązujący podręcznik do języka rosyjskiego P. Oziębły³ oraz opracowane przez D. Dziewanowską materiały pomocnicze z zakresu fonetyki⁴ i akcentuacji⁵. Celem nauczania eksperymentalnego w klasach V i VI było kształtowanie poprawnej artykulacji, intonacji i akcentuacji oraz umiejętności czytania, mówienia reproduktywnego, quasi-produktywnego i pisanja.

Podejmując badania piszący te słowa pragnął poddać weryfikacji hipotezę roboczą, w myśl której istnieje możliwość podniesienia efektów nauczania języka rosyjskiego w klasie VII (a w perspektywie również w klasie VIII) szkoły podstawowej w zakresie mówienia produktywnego.

Analiza literatury glottodydaktycznej wykazuje, że w Pol-

sce dotychczas nie prowadzono badań z zakresu optymalizacji generowania mowy rosyjskiej w starszych klasach szkoły podstawowej.

Poza obowiązującym podręcznikiem do nauczania języka rosyjskiego w klasie VII brak jest materiałów glottodydaktycznych, ułatwiających uczniom osiągnięcie kompetencji lingwistycznej i komunikatywnej, chociaż takie cele zostały sformułowane w nowym programie języka rosyjskiego dla szkoły podstawowej⁶.

Autor niniejszego artykułu, mając w perspektywie również eksperyment w klasie VIII, przygotował zestaw uzupełniających materiałów glottodydaktycznych, dzięki którym można skutecznie oddziaływać na psychikę i działalność językową uczniów, co w efekcie powinno prowadzić do nabywania przez nich wysokiego poziomu kompetencji lingwistycznej i komunikatywnej. Materiały te zostały opracowane w oparciu o współczesne koncepcje glottodydaktyczne z wykorzystaniem zasad kognitywizmu, niektórych elementów teorii etapowego kształtowania mechanizmów tworzenia mowy obcojęzycznej, pogładowości wizualnej, techniki translacji oraz ukierunkowania komunikatywnego⁷.

Nauczanie eksperymentalne w klasie VII, prowadzone w roku szkolnym 1986/87 przez autora niniejszego artykułu, polegało na realizacji materiału zawartego w obowiązującym podręczniku⁸ i materiałach uzupełniających (zob. niżej).

Piszący te słowa opracował ponadto scenariusz pracy w klasie eksperymentalnej, który w najogólniejszych zarysach przedstawia się następująco:

1. Kierując się względami czasowymi (2 lekcje języka rosyjskiego tygodniowo) wyodrębniono na podstawie programu i podręcznika dla klasy VII tematy węzłowe w postaci kręgów tematycznych

2. Przy realizacji nowego kręgu tematycznego rozpoczynano pracę nad językiem od działań językowych typu reproduktywnego opartych na tekście podręcznika.

3. Po zakończeniu pracy nad danym kręgiem tematycznym następowało przejście do działań językowych o charakterze

quasi-produktywnym, stymulowanych przez scenki-sytuacje, wzbogacone o treści kulturoznawcze, plan wypowiedzi, modele zdaniowe oraz ćwiczenia translacyjne, ukierunkowane na tworzenie monologów i dialogów w języku rosyjskim.

4. Realizowano także ćwiczenia komunikatywne służące integrowaniu opanowanego przez uczniów materiału językowego (zasada integracji kręgów tematycznych).

5. Na zakończenie pracy nad danym kręgiem tematycznym stymulowano samodzielne działania komunikatywne uczniów w oparciu o zadania komunikatywne, związane z sytuacjami problemowymi (bez oparcia o tekst, plan wypowiedzi czy scenkę).

Materiał językowy został więc rozplanowany nieco inaczej niż zakładał to podręcznik dla klasy VII (por. rozkład materiału zawarty w książce przedmiotowo-metodycznej dla klasy VII⁹).

Materiały uzupełniające, opracowane przez piszącego te słowa składały się z następujących elementów:

1. Przewodnik gramatyczno-ortograficzny dla uczniów klasy VII i VIII oraz skorelowany z nim zbiór ćwiczeń pisemnych o orintacji komunikatywnej. Uczniowie korzystali z nich zarówno na lekcjach, jak i w czasie rozwiązywania zadań domowych.

2. Poradnik kulturoznawczy dla uczniów zawierający informacje o typowych dla rzeczywistości radzieckiej zjawiskach obyczajowo-kulturowych, które uczniowie winni uwzględniać w komunikacji ustnej i pisemnej.

3. Foliogramy zawierające scenki sugestywne, prezentowane przy użyciu grafoskopu oraz zbiór rysunków, ilustrujących scenki-sytuacje (w postaci broszury) do wykorzystania przez uczniów na lekcji w czasie konstruowania przez nich samodzielnych wypowiedzi na określone programem tematy.

4. Tablice syntetyzujące materiał gramatyczno-ortograficzny z zakresu szkoły podstawowej, przeznaczone do wykorzystania na lekcjach w czasie kierowanych przez nauczyciela ustnych i pisemnych ćwiczeń z zakresu generowania mowy.

5. Modele stymulujące generowanie zdań.
6. Słowniczki skonstruowane w oparciu o kręgi tematyczne.
7. Zbiór ćwiczeń translacyjnych, związanych z poszczególnymi kręgami tematycznymi, których wykonanie poprzedzało pracę z foliogramami.
8. Zadania komunikatywne.

Po zakończeniu I i II części eksperymentu, tzn. w końcu I i II semestru w klasie VII, zostały przeprowadzone badania testowe uczniów w formie nagrań magnetofonowych i zestawów zadań pisemnych. Dla porównania wyników analogicznym testom zostali poddani uczniowie klasy kontrolnej, nauczani metodą tradycyjną.

Testowanie miało dostarczyć odpowiedzi na pytanie, czy istnieją istotne statystycznie różnice w poziomie generowania mowy rosyjskiej uczniów obydwu szkół.

Wypowiedzi ustne uczniów nie były limitowane czasem. Każdemu uczniowi przysługiwało prawo kreowania wypowiedzi do momentu, dopóki sam nie stwierdził, że zakończył wypowiedź.

Testy gramatyczne i tłumaczeniowe miały charakter zamknięty, natomiast testy ustne i pisemne kreatywne (monologi i dialogi oraz krótkie wypracowania na podany temat) należały do kategorii testów otwartych¹⁰.

Analizując nagrania magnetofonowe uwzględniono następujące wskaźniki ilościowo-jakościowe, które uznano za kryteria kompetencji lingwistycznej i komunikatywnej uczniów.

1. Płynność wypowiedzi, mierzona czasem potrzebnym do sformułowania każdego następnego zdania (do 3 sek., do 6 sek., powyżej 6 sek.).
2. Umiejętność formułowania zdań rozwiniętych.
3. Umiejętność kojarzenia środków językowych z różnych kręgów tematycznych.
4. Umiejętność posługiwania się poznanymi elementami kulturoznawczymi.
5. Swoboda operowania materiałem gramatycznym.
6. Umiejętność mówienia w języku rosyjskim "od siebie", (bez przytaczania gotowych fragmentów tekstów z pamięci).

Porównanie wyników badań testowych, przeprowadzonych w klasie eksperymentalnej i kontrolnej, ujawniło następujące prawidłowości:

1. Badani uczniowie eksperymentalnej klasy VII osiągnęli znacznie wyższą płynność wypowiedzi kreowanych samodzielnie w porównaniu z badanymi uczniami klasy kontrolnej.

2. Uczniowie klasy eksperymentalnej wykazali się umiejętnością formułowania zdań rozwiniętych, podczas gdy badani uczniowie klasy kontrolnej wypowiadali się z reguły jednozdaniowo lub niepełnym zdaniem.

3. Uczniowie klasy eksperymentalnej, udzielając odpowiedzi na pytania testowe, przejawiali umiejętność użycia środków językowych pochodzących z różnych kręgów tematycznych, opracowanych na lekcjach, podczas gdy badani klasy kontrolnej wykazali brak tej umiejętności.

4. Uczniowie klasy eksperymentalnej zdolni byli utworzyć dwukrotnie większą ilość zdań na określony temat zawarty w teście aniżeli badani klasy kontrolnej.

5. Tempo tworzenia zdań rosyjskich przez uczniów klasy eksperymentalnej było dwukrotnie wyższe niż u uczniów klasy kontrolnej.

6. Stwierdzono, iż statystyczny badany uczeń klasy eksperymentalnej w tworzonych przez siebie komunikatach ustnych bądź pisemnych stosował znacznie więcej elementów kulturoznawczych niż uczeń klasy kontrolnej.

7. Uczniowie klasy eksperymentalnej odznaczali się dobrą znajomością poznanych na lekcjach zwrotów językowych, które umiejętnie wykorzystywali w kreowanych przez siebie wypowiedziach.

8. Wypowiedzi uczniów klasy eksperymentalnej cechowała znacznie lepsza znajomość reguł gramatycznych oraz słownictwa.

9. Należy podkreślić, że uczniowie klasy eksperymentalnej z reguły stosowali w ustnych wypowiedziach typowe dla zdań rosyjskich konstrukcje intonacyjne (IK-1, IK-2, IK-3, IK-4).

10. Stwierdzono, że uczniowie klasy kontrolnej mieli duże trudności w formułowaniu zdań rosyjskich, co spowodowane było brakami leksykalnymi, nieznajomością struktur składniowych oraz szeregu form gramatycznych. Duży odsetek zdań, utworzonych przez uczniów klasy kontrolnej, zawierał wyrazy polskie.

Wyniki badań upoważniają do stwierdzenia, że badani uczniowie klasy eksperymentalnej odznaczają się znacznie wyższą zdolnością samodzielnego tworzenia zdań rosyjskich aniżeli uczniowie klasy kontrolnej.

W roku 1987/88 eksperymentalnym nauczaniem według sformułowanych wyżej zasad objęto uczniów klasy VIII Szkoły Podstawowej Nr 35 w Krakowie. Wyniki eksperymentu stanowią będą przedmiot odrębnego opracowania.

PRZYPISY

¹ Zob. J. Henzel, Nauczanie języka rosyjskiego metodą reproduktywno-kreatywną, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1978.

² D. Dziewanowska, J. Szczęśniak, Podręcznik eksperymentalny do nauki języka rosyjskiego dla uczniów klasy V, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1985.

³ P. Oziębło, Język rosyjski. Klasa VI, WSiP, Warszawa 1985.

⁴ D. Dziewanowska, Ćwiczenia z wymowy i intonacji rosyjskiej dla uczniów szkoły podstawowej, Materiały do nauczania eksperymentalnego, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1987.

⁵ D. Dziewanowska, Ćwiczenia z akcentuacji rosyjskiej dla uczniów szkoły podstawowej, Cz. 1. Czasownik, Materiały do nauczania eksperymentalnego, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1987.

⁶ Program szkoły podstawowej, Język rosyjski dla klas V-VIII, Ministerstwo Oświaty i Wychowania, Instytut Programów Szkolnych, Warszawa 1984, s. 39.

⁷ Zob. W. Marton, Nowe horyzonty nauczania języków obcych, PZWS, Warszawa 1974; W. Marton, Optymalizacja nauczania języków obcych w szkole, WSiP, Warszawa 1979; W.G. Kostomarov, O.D. Mitrofanowa, Puti razwitiija metodiki, "Russkij jazyk za rubieżom", 1986, Nr 3, s. 54-60; W. Woźniewicz, Kierowanie procesem glottodydaktycznym, PWN, Warszawa 1987.

⁸ J. Poznański, Język rosyjski. Podręcznik dla klasy siódmej szkoły podstawowej, WSiP, Warszawa 1985.

⁹ P. Oziębło, J. Poznański, Nauczanie języka rosyjskiego w klasie siódmej. Książka przedmiotowo-metodyczna, WSiP, Warszawa 1985, s. 101-114.

¹⁰ S. Józefiak, Sposoby pomiaru efektywności nauczania języka rosyjskiego w świetle założeń nowego programu dla ośmioletniej szkoły podstawowej w: Z aktualnych studiów rusycystycznych, WSP Olsztyn, 1987, s. 255.

Сильвестер Юзефяк

ИЗ ОПЫТА ФОРМИРОВАНИЯ УМЕНИЯ ГОВОРИТЬ
В ПРОЦЕССЕ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ
В 7-М КЛАССЕ ВОСЬМИЛЕТНЕЙ ШКОЛЫ

В статье речь идет о результатах эксперимента, проведенного в одной из краковских 8-летних школ, в классе, обучаемом репродуктивно-креативным методом.

Автор статьи констатирует, что благодаря применению добавочных лингводидактических материалов (грамматико-орфографического и страноведческого справочников, моделей предложений, словарей, составленных по принципу тематических кругов, суггестивных сценок-ситуаций, коммуникативно ориентированных трансляционных упражнений, а также соответствующего сценария работы по этим материалам) существует возможность значительно повысить языковую и коммуникативную компетенцию учащихся.